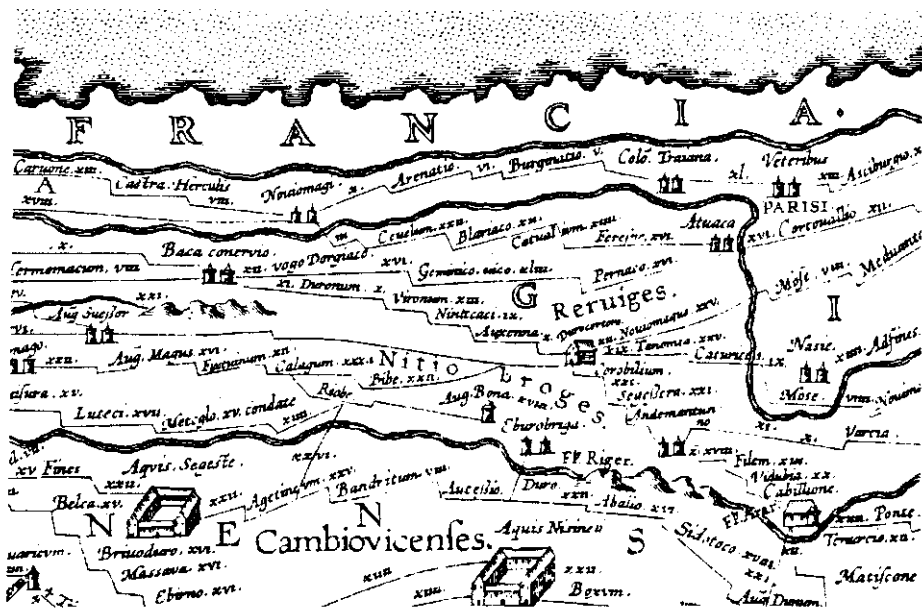

RHENEN EN DE ROMEINEN

Wat doet de (amateur)archeologen zo hevig geboeid achter de scherven van de eens zo gehate Romeinen aanlopen? Ik weet het niet. Ergens in ons bloed lijken we de herinnering mee te dragen aan de machtige invloed, die deze personen vroeger op ons dagelijks leven hebben uitgeoefend; en dat met blijvende uitwerking! Nog altijd noemt men in een archeologisch verslag eerst de Romeinse en dan pas de inheemse vondsten.

De Romeinen bouwden in de eerste eeuwen van onze jaartelling een keten van vestingen in ons land ten zuiden van de grote rivieren, die hiermee tevens de grens(limes) van hun rijk aangaven.

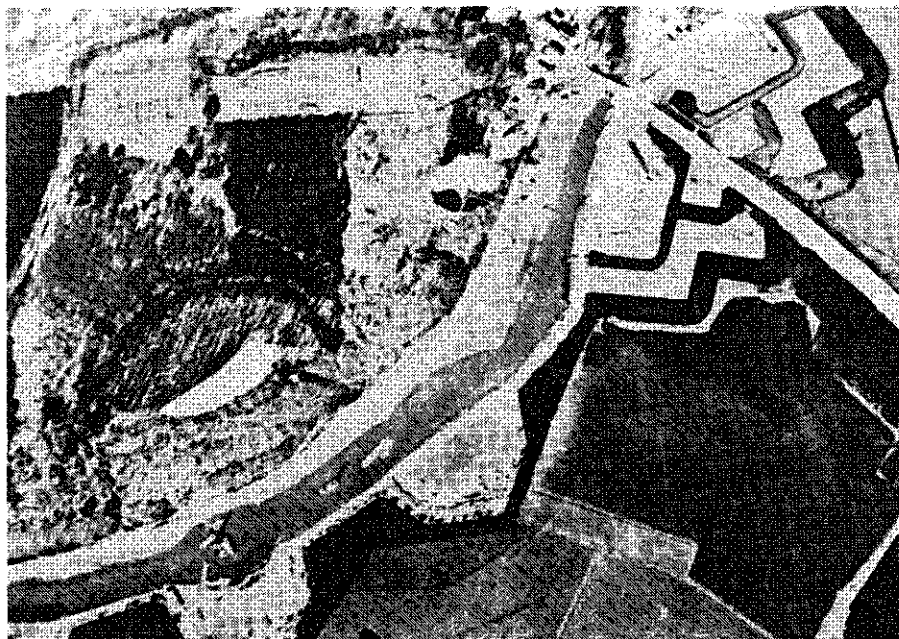

Afb.1. Deel van de Peutinger kaart van het Romeinse rijk met links boven aan de Rijn (Fl.Renus) Noviomagi, Castra Herculis en Carvone (Kesteren?).

Van meerdere vestingen zijn de namen en ligging bekend. Voor Kesteren liet men nogal eens de naam Carvo vallen, iets wat tegenwoordig terughoudend wordt gehanteerd. Uit opgravingen is gebleken, dat Kesteren een Romeins verleden heeft. De nederzetting of vesting zal zoals gewoonlijk direkt aan de Rijn gelegen hebben; deze Rijn stroomde in die tijd een stuk zuidelijker dan tegenwoordig (zie Afb.1). De heuvelrug bij Rhenen lag daar ver vandaan en werd omspoeld door een minder belangrijke stroom.

Hypothesen:

1. Wanneer de veronderstelling juist is dat de Romeinen ten noorden van hun grens een strook grond tot niemandsland verklaarden, een soort bufferzone naar de vijand toe, dan lag de heuvelrug (nu bij Rhenen) in zo'n gebied. De 50m meter hoge Grebbeberg zal de Romeinen hebben voorzien in hun behoefte aan veiligheid.
 2. Op deze Grebbeberg kon een uitkijkpost worden opgericht met eventueel een kampement. Op de kleigronden beheersten de vestingen de veiligheid in de richting van het water, maar op de hoogten kon men de eventuele vijandelijke bewegingen gadeslaan en de doorgang noord-zuid beletten. Willem J.H. Willems spreekt met betrekking tot Rhenen over een "tussenstation", een "intermediate post" (zie ref.1). Reeds bij hun aankomst aan de overkant van de Rijn troffen de Romeinen op de oostzijde van de Grebbeberg een zandburcht aan (zie Afb.2).
 3. De archeologe Monique Krauwer vertelde in haar lezing te Rhenen op 15 januari 1989, dat men tegenwoordig de mening is toegedaan, dat de walburcht of "schans" op de Grebbeberg reeds in de IJzertijd opgeworpen kan zijn. In dit geval zou deze wel eens de grootste in Europa overgebleven schans uit die tijd kunnen zijn.
- Hier lukte het de Romeinen misschien met seinen kontakt te onderhouden met de overkant van de rivier, daar waar deze de hoge kant het meest naderde, namelijk bij de Spees. Of komen bovenstaande veronderstellingen slechts voort uit loze fantasie?

Afb.2. Luchtfoto van de Grebbeberg met de hoornvestigingen. Links is duidelijk de halvemaaanvormige walburcht te zien.

Meerdere mensen hebben in de loop van de tijd hun gedachten hierover laten gaan. Zo spreekt in 1803 Johannes Husthoff als zijn vaste overtuiging uit, dat de walburcht in het jaar 10 v. Chr. door de Romeinen was gebouwd (zie Afb.3).

Meer reeel voor ons lijkt de opgraving in 1834 bij de burcht, verricht onderleiding van Prof. C.J.C. Reuvs, waarbij Romeinse voorwerpen werden gevonden (Ref.2). Helaas werd vroeg-middeleeuws aardewerk in die tijd nog wel eens voor Romeins aangezien.

D E N
I N H O U D E N U I T L E G G I N G E
V A N
's K O N I N G S T A F E L,

Op den HOOGEN BERG op het Eind van de SCHANS,

Die Gebouwd is van de ROMYNEN, 10 Jaar voor CHRISTUS Geboorte.

De KONINGS TAFEL is gebouwd door *Fredrik de Grootte, Koning van Bohemen*. In 't Jaar 1631 hebben daar 6 Koningen met hem gespyst, namentlyk: *Willem de Derde, Koning van Engeland, de Koning van Zweden, Jacobus de Vierde, Koning van Engeland, de Oude Koning van Pruisen, Lodewyk de Veertiende, Koning van Frankryk*, voor 132 Jaar. Aldaar kunnen gezien worden 150 Steden en Dorpen, als mede 3 Rivieren, als: *Rhyn, Moas en Waal*, en veel schoone Gebouwen. Die lust en genegenheid heeft om dit groot en heerlyk Gezicht te aanschouwen, kome op de Plaats daar van den Ondergetekende 19 Jaar aanwyzinge gedaan heeft, bereikende thans den Ouderdom van 82 Jaar, en blyft nog steeds aanwyzinge zoo lang ik in deze staat ben.

Waar mede ik ben met alle agting

GREBBE
den 14 May 1803.

JOHANNES HUSTHOFF.

Afb. 3.

De heer W. Pleyte, in 1868 conservator van het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden, vond in een kindercrematiegraf een grote versierde Terra Sigellata kom en een bronzen vergiet; beiden van een Romeinse import makelij (zie het schitterende platenboek van Pleyte, Ref. 3). De vindplaats lag ten westen van Rhenen.

In de omgeving van deze vondst ontdekte Peter Rijks in 1985 grote fragmenten van een versierde Terra Sigillata kom en een plaatje van bronsbeslag. Ook de crematieresten ontbraken niet. De pot werd door de Rijksdienst van het Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) geheel gerestaureerd (Ref.4). Datering circa 200 n.Chr., Trier. Even later werd hier nog een bronzen leeuwepopje gevonden. Men kan hier in de buurt een Romeins grafveldje vermoeden. Het is goed echter dat men zich wel realiseert, dat een graf met Romeinse inhoud nog geen graf van een Romein behoeft te zijn.

Losse aardewerk vondsten bleven niet alleen beperkt tot de oostzijde van de heuvelrug, zoals blijkt uit genoemde vondsten ten westen van Rhenen. Over de gehele heuvelrug verspreid is Romeins aardewerk aangetroffen. Zelf vond ik, op een lager gelegen terrein in het noordoosten, in een "afval"putje onder andere Romeins importaardewerk in situ (in de oorspronkelijke ligging). Tijdens de vroeg middeleeuwse opgraving te Elst(U) werd 5e eeuw Romeins materiaal gevonden. Op Remmerden kwamen zeer kleinen vroeg-middeleeuwse en Romeinse scherven voor, vlak bij de auto-weg. Tijdens de uitvoering van de rioleringswerken bij het "Engelse kerkhof", kwam er een Romeins dakpanfragment naar boven.

Losse Romeinse muntvondsten zijn bekend van Remmerden, de Donderberg en van de Koerheuvel. Ook zijn er naast Terra Sigillata in vroeg- middeleeuwse grafvelde te Rhenen en Elst(U) Romeinse muntjes gevonden, die als hangertje zijn gebruikt. Romeinse vondsten uit de stad Rhenen echter zijn, meen ik, sporadisch voorgekomen (bij de kerk en uit de Weverstraat o.a.).

Tenslotte komen we toe aan het enige bekende geval, waarbij niet alleen Romeinse scherven, doch tevens duidelijke bewoningssporen werden gevonden. Dit was het geval bij de opgraving naast het huis van de heer B. de Kroon te Rhenen, in 1967 (zie Ref.5).

Toen de werklui, tijdens het graven van een bouwput bij diens huis opvallend veel potscherven op de schop kregen, werd de heer A.P. de Kleuver erbij geroepen. Deze toog, versterkt met de graafploeg van het museum Flehite uit Amersfoort en enkele A.W.N.-ers, aan het werk.

Onder een akkerlaag van een halve meter, vond men bewoningssporen, te weten afvalputjes, paalgaten en huttenleem. Alle vondsten leken op een Romeins-inheemse bewoning te duiden. Van de Romeinse vondsten melden we: glas, Terra Sigillata, ruw grijs en geel aardewerk en brokjes brons. Als echte "nederzettingsvondsten": een fragment van een maalsteen (van bazaltlava), een slijpsteen, botten en huttenleem. Van de circa 500 scherven, waren er 20 Romeins. Van de overige, handgevormde, schreven was circa 25 procent versierd.

De inheemse pottenbakkers waren buitengewoon vindingrijk met de vorm van de potten, als ook met de erop aangebrachte decoraties. Zij versierden door middel van vingeren nagelindrukken het aardewerk met geometrische figuren, wratmotieven, golflijnen en driehoeken.

Interessant ook is het feit, dat er ter plaatse bewoning is geweest omstreeks 200-400 n. Chr., boven de limes (Romeinse grens) dus. In kringen van archeologische experts is er mogelijk meer bekend over de contacten tussen boven en beneden de Rijn in die tijd.

Het op de heuvelrug gevonden importaardewerk kan ook via handel of als beloning van de Romeinen verkregen zijn. Ook kan er na de val van het Romeinse rijk aardewerk naar boven de Rijn zijn gebracht, afkomstig van de "Bataven", een naam die letterlijk de "Beteren" betekent; zij kenden namelijk hoge koninklijke rangen(zie Ref.6).

Het zal misschien de moeite lonen de doorwaadbare plaatsen in de rivier eens op vondsten te onderzoeken, in het bijzonder daar waar de huidige Rijnloop nog het meest samenvalt met de oude stroom.

Tot besluit zou ik ieder, die een andere mening koestert over de bovengenoemde kwesties, willen verzoeken ons dit vooral te laten weten. Men kan in het streekmuseum "Het Rondeel" te Rhenen Romeins aardewerk uit de omgeving bestuderen.

Lot Delfin

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

1. Willem J.H. Willems, Berichten R.O.B. No.34 (1984).
2. Prof. Dr. W. van Iterson, De Stad Rhenen, p. 182,198.
3. Platenboek van Peyte.
4. Drs. W.J. van Tent, Jaarverslag R.O.B. 1985, p.129.
5. Prof. Dr. W.A. van Es, Berichten R.O.B. No. 18 (1968).
6. Prof. Dr. W.A. van Es, De Romeinen in Nederland, p.171.